

ALTAFULLA I LA GUERRA DELS SET ANYS (1833-1840)

El 29 de setembre de 1833 a tres quarts de tres de la tarda moria Ferran VII i deixava hereva de la corona d'Espanya la seva filla Isabel. Contra la decisió testamentària reaccionà vivament l'infant Carles Isidre i s'inicià, conseqüentment, la lluita entre els seus partidaris i els de la seva neboda; aquella, malgrat l'aparença d'un conflicte dinàstic, no era altra cosa que una nova fase de l'enfrontament que, al llarg del segle, venia produint-se entre liberals i absolutistes per tal com els carlins no eren altres que els antics voluntaris reialistes, els reialistes purs, els absolutistes del regnat de Ferran VII¹.

Del mes d'octubre de 1833 fins el juliol de 1840 la guerra civil féu vessar molta sang a les comarques tarragonines; fou especialment violenta a la Terra Alta, a la Ribera d'Ebre, al Montsià i a la Conca de Barberà², ja que, si és cert que el carlisme tingué molts partidaris a les terres de la província de Tarragona, especialment a les de l'interior i al Sud, no ho és menys que la franja litoral, les ciutats i les principals viles foren un ferm reducte del liberalisme³.

1. *La vida dels altafullencs durant el període*

1.1 *De 1833 a 1834*

Els primers moments. Des d'un principi Altafulla es declarà contrària al carlisme. El mes de desembre proclamà Isabel II amb grans i

1. J. Vicens i Vives, *Industrials i polítics del segle XIX*, Barcelona, 1961, p. 235.

2. Fins al 24 de juliol de 1840 la Diputació tarragonina no pogué anunciar, a les planes del Butlletí oficial, que tota la província estava sota el control de les forces governamentals.

3. Els esdeveniments històrics eminentment localitzats, com la guerra dels Set Anys, sols poden arribar a ser plenament interpretats a base de monografies locals, ben escasses per cert a les nostres comarques. Entre els treballs de temàtica tarragonina dedicats a glossar directament o indirectament la primera carlinada cal destacar: J. Solé, *Bisbal Històrica*, Tarragona, 1949, interessant per les referències que fa dels Romagosa. A. Bladé, *Els setges de Gandesa i del Castell de Móra d'Ebre*,

costoses festes, a les despeses de les quals contribuï el marquès de Tamarit, ex-senyor de la vila ⁴. Altrament, degut a la seva condició de població marítima, al seu veïnatge amb la capital de la flamant província i a la feblesa dels partidaris de Carles Isidre durant els dos primers anys de la guerra, es deslliurà dels tropells de les partides faccioses fins a les darreries del 1835. Foren dos anys de respir en mig de l'ambient bèl·lic que imperava, especialment estimulat per la pape-rassa oficial adreçada a la vila que tenia per objectiu primordial preparar-la contra possibles irrupcions carlines ⁵. Entre una sèrie de comunicacions preventives, cal destacar les de la Subdelegació de Foment que ordenava de tenir-la puntualment informada dels veïns incorporats a la facció ⁶.

Passaplecs i bagatges. Tanmateix, els primers efectes negatius del conflicte arribaren a Altafulla el mes d'abril del 1834, amb la restauració dels gravosos serveis de passaplecs ⁷ i bagatges; els quals i en temps de guerra, significaven per a la població pèrdues de jornals, arriscar les cavalleries i jugar-se les pròpies vides, car els passants i bagatgers s'exposaven a patir les més greus represàlies si queien a mans de les forces carlines ⁸.

Concessió de la fira. El fet més transcendental del 1834 fou la concessió per Reial ordre de 24 de maig d'una fira anyal a celebrar

Editorial Rafael Dalmau, Barcelona, 1970, en el qual se segueix d'aprop el que sobre el tema conté el capítol cinquè del llibre de J. B. Manyà, *Notes d'història de Gandesa*, Tortosa, 1962. Pel que fa al Priorat, resulta interessant l'aportació d'E. Fernández, *Un guerriller liberal al Priorat*, Rafael Dalmau, Barcelona, 1972. Valuosa és la *Vida de Ramón Cabrera y las guerras carlistas* de R. Oyarzun, Editorial Aedos, Barcelona, 1961. Cal també destacar *La Historia de Valls* de F. Puigjaner, Valls, 1881, i *La destrucció de Poblet* d'E. Toda, Monestir de Poblet, 1935.

4. AMA=(Arxiu Municipal d'Altafulla). Lligall núm. 4. Carta d'Antoni de Suelves del mes de juliol de 1834.

5. Per exemple, el general Llauder, en imprès datat a Santa Coloma de Queralt el dia 13 d'abril de 1834, deia: «...las autoridades locales y empleados públicos de los pueblos que fueren inmediatamente amenazados de ser invadidos por los rebeldes con una fuerza mayor, deberán retirarse a la cabeza de partido o capital, o al punto libre que juzguen más a propósito; quedando comprendidos en esta disposición los reverendos Curas Párrocos y todo el Clero secular y regular, y se les dará alojamiento y todo el auxilio posible; debiendo los jefes de la fuerza armada dispensarles toda protección y hacerles tener y guardar las consideraciones debidas en el concepto que el que contravinieren será castigado tanto por su inobediencia como por la sospecha a que inducirá su comportamiento y no se admitirá pretexto ni excusa alguna». AMA. Lligall núm. 4. Documents antics i butlletins oficials.

6. BOPT=(Boletín Oficial de la Provincia de Tarragona). Del 2-V-1834.

7. A Altafulla per tal d'atendre el servei de passaplecs s'establí un torn diari de dos homes entre els habitants no exceptuats els quals eren tots menys els militars, els eclesiàstics i els qui ocupaven càrrecs o fruïen de condecoracions.

8. No gens menys el gener de 1837 i al terme de Roda de Berà els carlins feren presoner un altafullenc que duia un plec per al comandant d'armes del Vendrell. AMA. Quadern polític núm. 1, p. 22.

el darrer diumenge d'octubre. Plasmava una vella aspiració que obria noves vies al desenvolupament econòmic ⁹.

Amb tot, l'esdeveniment més fastuós, es produí el 8 de juliol amb el pas de l'infant Sebastià, germà de Ferran VII, acompanyat de la seva muller Amàlia i d'una luxosa comitiva. Fou obsequiat per la Corporació municipal ¹⁰.

Epidèmia de còlera. Als darrers dies del mes de juliol començà a córrer la veu que es propagava una epidèmia de còlera, i el 4 d'agost el rumor es confirmà en caure a Tarragona els primers malalts ¹¹. La pandèmia arribà a bord d'un vaixell de guerra nacional provinent d'un port francès, en trànsit cap a Algesires ¹².

Per tal d'evitar la difusió de l'epidèmia la Junta Superior de Sanitat de Catalunya ordenà d'establir, el 14 d'agost, una casa d'observació a Altafulla —altres ho foren als Garidells, Mas Alemany, i Vila-Seca— en la qual havien de posar-se en observació vuit dies tots els productes provinents de Tarragona. El control de la zona s'efectuà per mitjà d'una barrera de vigilància permanent a càrrec de naturals i de soldats del Regiment de Savoia ¹³.

El llatzaret estigué obert quaranta-quatre dies. A més d'Altafulla contribuïren a sostenir-lo la Pobra de Montornès, Clarà, la Nou de Gaià, Vilabella, la Riera de Gaià, Vespella de Gaià, Roda de Berà el Catllar, Creixell, Bràfim, Tamarit, Nulles, Ardenya i Ferran. Totes aquestes viles de la rodalia i de més enllà, aportaren llits, matalassos, llençols, coixineres, flassades, així com vint-i-cinc quartans d'oli, noranta-set cargues de vinagre, vuitanta-sis quintals de llenya i trenta-dos de palla ¹⁴. Altrament, la Diputació provincial i diversos particulars contribuïren a les despeses amb 1.883 rals i 21 maravedissos ¹⁵.

De fet l'epidèmia no afectà Altafulla, però, malgrat les mesures preventives adoptades, féu estralls a Tarragona, Tortosa, Reus, Alcover,

9. BOPT. Del 16-V-1834.

10. AMA. Lligall núm. 4. Ofici del 2-VII-1834.

11. AMT=(Arxiu Municipal de Tarragona). Actes de l'Ajuntament de Tarragona, 1834, senyal 176.

12. M. i J. L. Peset, *Muerte en España*, Madrid, 1972, p. 216 s.

13. AGA=(Arxiu Gatell d'Altafulla). Documents del còlera de l'any 1834.

14. Evaluats en 2.384 rals.

15. Despeses en metàl·lic de la casa d'observació:

«Por 44 días al guarda sucio a la Casa de observación a 8 rs día	352 rs
Por dos hombres que la Diputación de Sanidad tenía existentes para varias diligencias de Sanidad y servir a los observados a 4 rs cada uno, son 25 días	200 rs
Por los gastos de veredas que el Sr. Coronel D. Juan Nepomuceno Rafols, comisionado por la Junta Superior de Sanidad de este Principado envió a varios pueblos	97 rs 25 mrs

Tivenys, Xerta, Benifallet, Miravet, Benissanet, la Fatarella, Ascó, la Pobla de Massaluca i Riba-roja d'Ebre ¹⁶.

Als primers dies de setembre el còlera havia estat vençut arreu, si exceptuem a l'Ametlla de Mar que en seguia greument afectada, per la qual cosa, el dia 13, es decretà la dissolució dels cordons sanitaris que anaven d'Altafulla a Alcover i d'Altafulla a Vila-seca per no perjudicar més les viles que els atendien amb els seus veïns donat que l'exèrcit era ocupat en «objetos preciosos de defensa y seguridad del país ... i ... debiendo principalmente proveer en favor de la clase media jornalera y necesitada que es la más numerosa y que sufre de estas incomunicaciones generales, puesto que la más acomodada no teme la miseria y se evade fácilmente de los efectos del mal» ¹⁷.

1.2 L'any 1835

En els primers mesos del 1835 els carlins de les comarques tarraconines revifaren ¹⁸; una vegada reorganitzats pel nabarrès Juan Antonio Guergué ¹⁹, i a l'estiu desencadenaren una ofensiva violenta ²⁰ que continuà a la tardor.

Por gastos del Lazareto sucio	90 rs	
Por los gastos de la Casa de Observación sin contar el salario del guarda sucio ni los alimentos que se suministraron a los pobres observados que había	241 rs	11 mrs
Por lo suministrado en raciones a los muchos pobres observados que durante el tiempo de la pasada epidemia se presentaron en la Casa de Observación	506 rs	26 mrs
Por diez días de socorro a un soldado que estuvo en la Casa de Observación a 12 cuartos diarios	14 rs	
Por otros iguales días a un presidiario licenciado a 2 rs	40 rs	
Por los suministros hechos a un pobre que se rozó con los soldados artilleros, junto con su familia por haberse puesto en una casa de observación separada de los demás porque cayó enfermo.	123 rs	18 mrs
Por el gasto de limpiar en tres distintas veces toda la ropa que tenían para las camas de las personas afectadas, como así mismo de la tropa acuartelada destinada para el establecimiento de la cuarentena	140 rs»	

AGA. Documents del còlera de l'any 1834.

16. BOPT. Del 2-IX-1834.

17. BOPT. Del 16-IX-1834.

18. Cal destacar l'acció de Torner contra el castell de Miravet —21 de març— i les del Llarg de Copons a Montblanc —26 de maig— i Poblet —9 de juliol—.

19. F. de Sagarra, *La primera guerra carlista a Catalunya*, Barcelona, 1935, p. 110.

20. Significatius foren els combats de Montagut, Selma, Santa Coloma de Queralt, Prades, Rocafort de Queralt, Gratallops, Prat de Compte i Horta de San Joan, mentre que la vila de Batea i el castell de Querol restaren semidestruïts i Gandesa sofrí el seu primer setge.

El 22 de novembre la facció del Llarg de Copons entrava a Altafulla²¹. Ignorem els detalls de l'acció, però sabem que els carlins, en evacuar la vila, arrambaren amb tot el diner i bestiar que pogueren²². A més, el fet produí un doble efecte: Activà l'emigració de veïns en direcció a Tarragona, i decidí les autoritats provincials a prendre ràpides mesures per tal de convertir la vila en un lloc fortificat.

1.3 L'any 1836

Moviments dels carlins. La declinació que experimentaren les forces del Pretendent en els quatre primers mesos del 1836, fou una sort per a Altafulla²³ perquè li va permetre de veure's lliure de la presència de partides carlistes fins al 22 de novembre, quan una d'aquestes, sorprengué, dins el terme, un grup de voluntaris isabelins de Torredembarra i li causà diversos morts²⁴.

El 19 de desembre els carlins tornaren a fer acte de presència a Altafulla i cometeren alguns tropells. Segons el comandant del destacament²⁵ el centre d'operacions dels escamots facciosos era el molí fariner que es trobava a un quart d'hora de la vila²⁶.

Altrament, com que la carretera reial era insegura, la conducció de la correspondència entre Altafulla i les viles de la ruta Tarragona-Barcelona es féu per via marítima en una nau que sortia de Tortosa els dilluns i els dijous i feia escala a Torredembarra on recollia el correu d'Altafulla i pobles de la rodalia²⁷.

L'expatriació i els problemes que motivà. A conseqüència de la invasió de l'any 1835 abandonaren la vila unes 60 famílies de les més riques. Eren hisendats, comerciants i rendistes que amb llur poder econòmic activaven l'economia de la població. Per altra part la guerra exigia nous impostos, i les autoritats provincials en instaurar-los a Altafulla ho feren segons els censos tributaris anteriors al 1833; la qual cosa, a fi de comptes, només hauria significat un soportable augment de les contribucions, si no hagués estat la negativa dels expatriats a

21. ADT=(Arxiu de la Diputació de Tarragona). Registre de Memorials, 1837, f. 115.

22. ADT. Registre de Memorials, 1837, f. 8.

23. R. Oyarzun, *La historia del carlismo*, Madrid, 1969, p. 221.

24. AMA. Cuadern polític núm. 1, p. 40.

25. ADT. Actes de la Diputació de Tarragona, 1836, vol. 1, f. 143 g.

26. Aquest molí, dit del Pas, està situat al costat de la carretera de Barcelona, vora del riu Gaià. L'antiquitat de la construcció, aparentment una masia, es remunta al segle XIII.

27. BOPT. Del 24-V-1836.

participar en el repartiment amb la part proporcional que els corresponia. I això que conservaven les propietats —eren els amos de quasi tot el terme— i continuaven en l'exercici del comerç. L'Ajuntament denuncià el fet a la Diputació Provincial, i aquesta dictaminà que els expatriats havien de contribuir al lloc del seu habitual veïnatge i no al de la seva residència accidental²⁸.

En teoria, la resposta de la Corporació provincial deixava la qüestió resolta²⁹, però a la pràctica les dificultats continuaven perquè els emigrats feien l'orni als requeriments de l'Ajuntament. Per exemple, el mes de desembre la vila havia d'abonar una contribució de 6.471 rals i 22 maravedissos que l'Ajuntament repartí segons el cadastre. Als emigrats els tocava pagar 3.800 rals i 27 maravedissos —el 58 per 100 del total—, però s'hi negaren malgrat que l'Ajuntament desplaçà un cobrador especial a Tarragona, lloc de la seva residència accidental. Una vegada més el Municipi recorregué a la Diputació Provincial i li demanà que obligués a pagar als emigrats o bé eximis el poble de contribuir amb la part que ells havien de fer efectiva.

Les gestions del Municipi no reeixiren i els que romangueren a la vila hagueren de resignar-se a repartir-se entre ells tota la contribució i les que seguien³⁰. I això que eren els menys dotats econòmicament i els crucificaven amb repartiments eventuals, car eren obligats a mantenir la guarnició, a millorar la fortificació, a allotjar les tropes de pas, a subvencionar els bagatges i passaplecs.

1.4 L'any 1837

Commemoracions. L'any 1837 començà per als isabelins amb la bona nova de l'aixecament del setge de Bilbao per les tropes del general Espartero. A Tarragona la notícia arribà el 7 de gener, i va ésser festejada amb un tedèum a la catedral, cercavila, ball de màscares i parada militar³¹. A Altafulla la commemoració es féu el 5 de febrer amb unes solemnes exèquies per a l'etern repòs dels caiguts en l'alliberació de Bilbao. Hi assistiren les autoritats, el veïnat i la milícia nacional que reté als caiguts honors de capità general³².

28. ADT. Actes de la Diputació de Tarragona, sessió del 13-IV-1836.

29. La Diputació, fins i tot, passà avis a l'Ajuntament de Tarragona perquè no inclogués els altafullencs residents a la ciutat en els repartiments.

30. AMA. Quadern polític núm. 2, p. 11. ADT. Actes de la Diputació de Tarragona, sessió del 24-XII-1836, f. 148.

31. BOPT. Del 12-I-1837.

32. BOPT. Del 24-I-1837.

Problemes amb la vila de Torredembarra. Les evocacions no apartaven els veïns d'Altafulla dels quefers quotidians. Així, el mes de febrer van veure's obligats a enfrontar-se amb els de Torredembarra perquè s'havien anexionat els llocs de Tamarit i Ferran, per tal d'alleujar-se d'una part del servei de bagatges, a despit que les dues petites viles eren agregades a Altafulla des de temps molt reculats. L'Ajuntament es queixà al Governador Militar de Tarragona que li donà la raó, i declarà nul·la l'anexió³³.

Per altra part el comandant de Torredembarra aconseguí sotmetre el destacament i Municipi d'Altafulla; però sembla que fou a contracor, perquè el 22 d'agost l'Ajuntament demanà al Governador que ordenés a l'esmentat comandant de no ficar-se amb les coses d'Altafulla, car bé estava «que los pueblos estén íntimamente unidos y correlacionados por la defensa del Trono Constitucional, pero es preciso que los de la Torredembarra salgan del error en que están de disponer de esta población y su término a su antojo»³⁴.

Accions dels carlins. L'investida més gran dels carlins que Altafulla hagué d'aguantar fou la del 20 de maig del 1837. Aquest dia, una partida d'unos 150 homes, comandada per Pau Mañé de la Bisbal del Penedès, ocupà el barri marítim de les Botigues de Mar. Atacada per les guarnicions d'Altafulla i Torredembarra es retirà a la Riera de Gaià amb dos captius de Torredembarra, Esteve Gatell i Isidre Mas³⁵; i en represàlia els constitucionals detingueren Josep i Pau Mañé, germà i oncle del capitost carlí, i les esposes de Pau Batalla del Catllar i de N. Vidal d'Altafulla³⁶. D'aquesta manera s'asseguraven la vida dels captius.

El mes de setembre arribà a Altafulla un escrit dels carlins datat a Salomó el dia 18. Era redactat en pèssim castellà, i advertia «a los hacendados y demás que tengan tierras de este pueblo para que paguen la contribución de trescientos duros de plata para poder recoger los frutos del vino y demás y cuando no, lo que se encontrará mañana en ninguna viña no pasará menos de pena de la vida si no hacen lo cumplimentado de dicha contribución que manda la Real Junta Gubernativa»³⁷. Per tal de demostrar que l'advertència no era una facècia, una partida carlista d'uns 40 homes va realitzar una incursió de càstic pel

33. AMA. Quadern polític núm. 2. Còpia de l'ofici del 28-II-1837, p. 29.

34. AMA. Quadern polític núm. 2, p. 9 ss.

35. AMA. Quadern polític núm. 1, p. 32.

36. AMA. Quadern polític núm. 1, p. 64. ADT. Actes de la Diputació de Tarragona, sessió del 3-VI-1837, f. 359.

37. AMA. Quadern polític núm. 2, p. 21.

terme d'Altafulla, la tarda del dia 21. Ferí lleugerament un veí que vermava i cometé alguns tropells d'escassa importància.

Si, com sembla, l'objectiu dels carlistes era acovardir la població, ho aconseguiren. Almenys així ho manifestà el batlle Francesc Galofré, el dia 22, al Governador militar de Tarragona: Els veïns —li deia— no s'atreveixen a «salir al campo a trabajar por haberlos amenazado de muerte si los encuentran recogiendo los frutos»³⁸.

Promulgació de la Constitució. Seguint instruccions del Governador militar, el mes de juliol Altafulla festejà la promulgació de la Constitució amb una missa seguida d'un jurament col·lectiu de conservar-la i un tedèum d'acció de gràcies; tot acompanyat de repic de campanes i salves de fuselleria³⁹.

1.5 L'any 1838

L'esgotament de recursos. Resulta curiós d'observar el canvi que gradualment es va operant en les ininterrompudes queixes i reclamacions d'Altafulla; el to que el 1835, 1836 i 1837 fou de súplica, emperò acompanyat del pagament de les contribucions, és, l'any 1838, de ferma i sequedat per tal com la vila estava a dos dits de l'esgotament i l'Ajuntament cregué que ja era hora de dir-ho sense embuts al Governador civil. Es decidí fer-ho el mes de març en un llarg escrit que entre altres coses manifestava: «...la mayor parte de los vecinos residentes en este pueblo se hallan en un estado deplorable de miseria como que le puedo asegurar que los más están días enteros sin poder comer ni un mendrugo de pan, siendo la primera causa de ello la ausencia de los pudientes, pues si ellos permaneciesen en la población podrían subvenir las necesidades de los mismos y el dinero que consumen en otras partes se quedaría en beneficio de la misma y no son menores los inconvenientes que resultan al Servicio Nacional respecto que siendo los ausentes los más capaces para su desempeño quedan en ella los más *infelices e idiotas* para la más exacta y pronta correspondencia con el Gobierno, siendo la voz común que, generalmente, los que tienen caudales para mantenerse afuera más abandonaron y abandonan a su Patria para cefarse del pronto servicio; se llevan sus frutos a donde han anidado y de aquí se sigue que esta Población, en particular, esté faltada de recursos cuando la tropa hace algún pedido de suministros

38. AMA. Quadern polític núm. 2, p. 23.

39. BOPT. Del 29-VI-1837.

como sucedió pocos días ha que el Regimiento pidió cinco cuarteras y después de registrar todo el pueblo sólo se le pudieron suministrar tres de suerte que en el presente apenas se hallaría un celemin. Así mismo se sigue que la población no puede acudir al pronto pago de las contribuciones por no haber en ella ni uno solo que pueda hacer algún adelanto. Y quien puede remediar estos males que hacen gemir a los miseros de esta villa, sin duda es VS y esa Excm. Diputación con sólo obligar a los vecinos que se restituyan cada uno a sus hogares a sobrellevar las expresadas cargas»⁴⁰.

Quan el Governador comprengué que ni amb amenaces es cobrarien les contribucions, consentí que els propietaris refugiats a Tarragona tributessin a Altafulla. La mesura no arribà ni a palliar les angoixes econòmiques dels esquilats veïns; en primer lloc perquè els refugiats, mal disposats a pagar, obligaven el recaptador municipal a desplaçar-se una i altra vegada a Tarragona, de manera que una part considerable del que es recaptava es perdia inútilment en despeses extraordinàries, i en segon lloc perquè les contribucions cada vegada sovintejaven més. El cas és que la constant pressió de les autoritats administratives i militars, forçà els veïns a vendre's joies familiars, estris de treball i domèstics, i en fi qualsevol cosa que els produís algun diner⁴¹.

El mes de maig l'esgotament era gairebé total⁴². Ho testimonien els dos exemples que donem a continuació. El dia 5 de l'esmentat mes de maig el capità Gregorio Córdova, caixer del sisè Regiment d'Infanteria de Savoia, es presentà a Altafulla amb intenció de cobrar 4.092 rals i 29 maravedissos a compte del segon trimestre del cadastre; però trobà la caixa municipal buida, i com que no pensava anar-se'n sense el diner, decidí formar escamots de soldats i passar a cobrar casa per casa. D'aquesta manera obtingué 3.003 rals i 8 maravedissos⁴³. Una altra mostra de l'angoixosa situació econòmica del veïnat es troba en un ofici dirigit al jutjat del Vendrell, en el qual l'Ajuntament demanava una pròrroga per pagar el que restava pendent de les contribucions dels anys 1836 i 1837, es diu que en poc temps la vila ha pagat «dos libranzas, tres mensualidades para el suministro de pan, adelantos de

40. AMA. Quadern polític, núm. 3, p. 98 ss.

41. AMA. Quadern polític núm. 3, p. 34.

42. La fabricació de teixits, d'aiguardent i de sabó era completament paralizada. La carnisseria, com que eren fora els que compraven la carn, fou tancada i ningú no volgué prendre l'arrendament de l'aiguardent per a l'any 1839 car el consum era pràcticament nul, etc.

43. AMA. Quadern polític núm. 3, p. 24.

raciones, de suerte que este vecindario ha quedado como suele decirse casi sin sangre. De consiguiente no podemos menos de suplicar a V. tenga la bondad de esperar hasta que se haya recogido la cosecha para pasar a realizar el consabido reparto...»⁴⁴.

Per altra banda i pel que fa als subministres en espècie requisats per les tropes de pas, l'Ajuntament es trobà sovint amb la desagradable sorpresa que l'administrador de l'exèrcit es nevagava a abonar les quantitats consignades en els rebuts acreditatius, malgrat que els preus s'ajustaven als autoritzats per la intendència militar. D'això en resultava perjudicat el Municipi, car la diferència havia de sortir del fons comunal⁴⁵.

Altres problemes. El comandant del destacament de la vila, un home que com a bon militar es dalia per interpretar les ordres dels superiors al peu de la lletra, prohibí als veïns portar el blat a moldre al Molí del Pas, situat fora del poble. Argumentava aquesta determinació en el contingut d'una disposició del capità general del 4 de juliol, que prohibia l'extracció de blat de les poblacions, i estava tan disposat a fer-se respectar que no serviren de res les queixes del veïnat. Prou que li deien que des de temps immemorial tothom portava al molí el blat que es consumia a la vila, i que amb la prohibició aquesta es quedaria sense pa. No hi hagué res a fer fins que la Diputació, a precís de l'Ajuntament i per conducte del governador militar, explicà al zelós comandant quina era la interpretació correcta de la disposició del capità general⁴⁶.

Presència carlina. Pel que fa a Altafulla, les accions carlines durant l'any 1838 es limitaren a causar dues morts; la primera, que tingué lloc el 31 de maig, en la persona de l'espardenyer Pere Batalla⁴⁷ i la segona, el 14 de setembre, en la del cap segon del destacament de la vila Josep Blanich⁴⁸. Tret d'aquests dos luctuosos fets la pressió carlina es reduí a la pretensió, manifestada pel capitost Pau Mariner de la Bisbal del Penedès, de cobrar dels propietaris de sínies una contribució que ningú no va satisfer⁴⁹.

44. AMA. Quadern polític núm. 3, p. 40.

45. Per exemple, el mes de setembre de 1838 l'Ajuntament presentà rebut de l'oli que havia subministrat darrerament al destacament i malgrat importar 273 rals 2 maravedissos sols li foren abonats 82 rals 2 maravedissos.

46. ADT. Actes de la Diputació de Tarragona, sessió del 17-VII-1838, f. 97.

47. AMA. Quadern polític núm. 2, p. 47.

48. AMA. Quadern polític núm. 2, p. 77.

49. AMA. Quadern polític núm. 2, p. 49.

1.6 *Fi de la guerra*

L'any 1839, a la zona del Gaià, la causa carlista féu crisi abans de l'abraçada de Vergara —31 d'agost—. El terme d'Altafulla només registrà la correria d'un escamot rebel, el 19 de gener, que capturà alguns pagesos i els condugué a la Pobla de Montornès⁵⁰.

El retorn a la normalitat, amb el regrés dels expatriats i els voluntaris carlins, es verificà en el transcurs del 1840.

2. *El carlisme a Altafulla*

Altafulla abraçà la causa liberal. Només seguiren els partidaris del Pretendent una dotzena de veïns sense cap mena de béns; dels quals només tres —Joan Ferré i els germans Joan i Josep Vallvé— sobrevisqueren a la guerra⁵¹.

Altafulla fou la yila de la zona del Baix Gaià menys sensibilitzada al carlisme, si exceptuem Torredembarra. Ho patentitza el quadre estadístic, que mostrem a continuació, realitzar amb llistes de carlins que, un cop acabada la guerra, deposaren les armes a diversos llocs fortificats de la província de Tarragona⁵².

EL CARLISME A LA CONTRADA DEL BAIX GAIÀ

Localitats	Nombre de carlins	Total habitants ⁵³	Percentatge
Altafulla	3	1.003	0,28
Ardenya	3	95	3,15
El Catllar	13	792	1,64
Ferran	1	70	1,42
La Nou de Gaià	1	188	0,53
La Pobla de Montornès	18	869	2,07
La Riera de Gaià	35	812	4,38
Tamarit de Mar	2	110	1,81
Torredembarra	0	1.056	0,00
Vespella de Gaià	2	231	0,86

50. AMA. Quadern polític núm. 3.

51. Els que prengueren les armes en defensa de Carles Isidre foren: Andreu Ballester, casat; Josep Buireu, fadri; Francesc Batalla, casat; Josep Musté, casat; Jaume Musté, fadri; Jeroni Roig, vidu; Joan Virgili, casat; Pau Batalla, casat; Ramon Fortuny, casat; Josep Vallvé, casat; Joan Vallvé, fadri; i Antonio Duix, casat.

52. Les que fan referència a individus d'Altafulla i pobles dels encontorns les podeu trobar al BOPT núm. 55 de 1839 i núms. 10, 19, 44, 82, 84, 85, 87, 92 i 98 de 1840.

53. Hem utilitzat per a fer-ho el cens de població contingut al BOPT núm. 65 del 16-VII-1841.

Així resulta que de les deu localitats considerades tan sols una, Torredembarra, ha tingut menys voluntaris carlins que Altafulla, mentre que crida l'atenció l'elevat tant per cent de la Riera de Gaià —4,38 %—.

Les notories diferències de visió política existents entre poblacions que es toquen, el quadre ho palesa, demostra el perill que implica la generalització gratuïta, igual que la necessitat d'estudiar una per una les diferents localitats si es que es vol arribar a fer la síntesi del que fou la primera carlinada.

3. *Les defenses i la guarnició d'Altafulla*

3.1 *Les defenses*

La importància estratègica d'Altafulla, prop de Tarragona i del mar, a la ruta de Barcelona a València, merescué des del principi de la guerra l'atenció del govern militar que ordenà fos ficada en estat de defensa, essent la vila dividida en dos sectors: El primer, integrat pels ravals construïts al segle XVIII, era tancat pel portal de la carretera —avui desaparegut— l'hostal, les cases de la dreta de la carretera de Barcelona en direcció a Tarragona i les tàpies de les dels ctuals carrers de Sant Antoni, José Antonio Primo de Rivera i Martí d'Ardenya; el segon, era el clos que formava la vila medieval, remodelat als segles moderns, circuit de llenços de muralla reforçats amb dues torres, cases espitllerades, el castell i l'església parroquial.

Els dos recintes defensius constituïen un conjunt hermètic i capaç d'aguantar les envestides dels escamots carlins. De fet no havien de tenir altra utilitat perquè era impossible de sotmetre Altafulla a un setge formal, a causa de la seva proximitat amb Tarragona i Torredembarra.

Fora del nucli fortificat quedaven les cases de la banda esquerra de l'actual carrer del Marquès de Tamarit i les Botigues de Mar⁵⁴.

La conservació i millora del recinte fortificat anava a càrrec de la vila i li costà molts diners. Desconeixem la quantia, però tenim notícia

54. No deixa de resultar curiós que per viure fora del recinte fortificat, a les cases de la carretera de Barcelona, se li demanés al governador civil una nova elecció dels regidors tercer i quart, així com la del síndic, allegant per fer-ho que «viviendo los elegidos fuera del recinto cerrado de la Villa y por lo mismo expuestos a ser cogidos por los facciosos y en la intemperie de la noche con la capa de autoridad poder sorprender y comprometer a la población». AMA. Quadern polític núm. 1, p. 21.

que durant 1836 foren invertides diferents quantitats i que el 18 de juny de 1837 l'Ajuntament va abonar una factura d'un miler de rals pagats mercès un repartiment fet entre el veïnat⁵⁵; una altra talla establerta el febrer del 1838 serví per obtenir 2.800 rals que mancaven per a pagar un rebut d'obres i encara abans d'acabar l'any 1838 es tallà la població per arrebregar mil rals⁵⁶, i finalment a les acaballes de la guerra —3 de març del 1839— es gastaren 708 rals, que foren repartits entre el poble, per millorar els baluards⁵⁷.

3.2. *La guarnició*

Altafulla no tingué mai una guarnició militar. Tanmateix el darrer trimestre del 1836 aconseguí la facultat de mobilitzar vint-i-cinc milicians, a càrrec seu, durant seixanta dies⁵⁸; però la Comissió d'Armament de la província amplià el període indefinidament i la vila tingué un cos de nacionals permanent fins que s'acabà la guerra⁵⁹, la missió del qual era defensar Altafulla i protegir els pobles i termes de la Riera, Ferran i Tamarit.

A despit de ser el sosteniment del destacament una obligació conjunta d'Altafulla amb la Riera, Ferran i Tamarit en la pràctica recaigué, en la seva major part, damunt dels altafullencs els quals hagueren, en principi, d'atendre els retards del lloc i viles sufragànies en promptar llurs quotes i posteriorment a la total manca de contribució⁶⁰.

El veïnat ajudava els milicians a la defensa de la vila, però els matriculats eren exclosos d'aquesta obligació i l'Ajuntament en nom de tots els que es creien perjudicats per tal discriminació es queixà a la Diputació Provincial perquè «el gobierno constitucional exige que todos los ciudadanos deben sobrellevar igualmente las cargas que la ley les impone»⁶¹. La queixa féu efecte i la gent de mar col·laborà a les guàrdies que, amb regularitat, feien els veïns.

* * *

55. ADT. Actes de la Diputació de Tarragona, sessió del 30-VI-1837, f. 45, i del 29-VII-1837, f. 120.

56. AMA. Quadern polític núm. 1, p. 62; quadern polític núm. 2, p. 82.

57. AMA. Quadern polític núm. 3, p. 13.

58. Se li concedí el 19-IX-1836.

59. ADT. Actes de la Comissió d'Armament, sessió del 28-XII-1836.

60. Així, al gener del 1837, la Riera devia 213 rs de la quota d'octubre i els 4.820 rs 27 mrs de les de novembre i desembre.

61. ADT. Actes de la Diputació de Tarragona, sessió del 27-XII-1836, f. 149 g.

Des de finals del 1836 fins a principis del 1837 comandà la guarnició d'Altafulla Josep Roger, al qual seguiren en el càrrec Tadeu Martí i Jaume Amorós ⁶². No sembla que la vila tingués problemes amb cap d'aquests tres comandants, malgrat que sovint l'Ajuntament, mancat de recursos, s'endarreriria en la paga de la soldada dels milicians; així, per exemple, el 4 de gener del 1837 els devia 2.626 rals que va obtenir per mitjà d'un préstec forçat repartit entre els veïns ⁶³.

Els maldecaps que tenia l'Ajuntament a causa de les dificultats econòmiques, augmentaren el desembre del 1837, una vegada s'hagué possessionat del càrrec el nou comandant del destacament Joan Ravascall, un home de caràcter violent i autoritari. Tot començà quan l'Ajuntament gosà demanar al geniüt Ravascall una quantitat que li havia avançat. La resposta, del 19 de desembre, fou de gran violència. El comandant deia que no havia rebut res dels salaris dels milicians de novembre i desembre, i que quan els cobrés ja liquidaria el deute. Altrament amenaçava, «que si por todo el día 20 —és a dir, l'endemà— no me han entregado los haberes antedichos pueden prevenirse de veinticuatro duros para atender a los atrasos de subsistencia que sufre la fuerza, y pueden ustedes acudir a donde les dé la gana» ⁶⁴. Sembla que els vint-i-quatre duros no sortiren per enlloc, perquè el dia 24 Ravascall ficà a la presó el regidor primer, i quan l'Ajuntament li demanà que justificqués la detenció, respongué: «...he oido algunas palabras subversivas de algunos individuos de esa Corporación y es menester que ponga con un todo de precaución, y, como con los arrestos del Alcalde y Sindico de la misma queda solucionado, mando se me presenten en este castillo en clase de arrestados y dentro del término de una hora del recibo de la presente» ⁶⁵. El Municipi replicà, i no deixen de ser xocants les anades i vingudes dels emissaris entre el castell —aleshores caserna del destacament— i la Casa de la Vila, distants entre ells uns cent metres, dient que està sorprès respecte de les paraules subversives i afegint, pel que pogués ser, una extensa proclama de fidelitat al règim constitucional al temps que li torna a demanar que justifiqui els seus actes, agregant que «...el Alcalde y Sindico no pueden presentarse en calidad de arrestados por estar continuamente ocupados en asuntos interesantes al servicio Nacional, reclamando a

62. AMA. Quadern politic núm. 1, p. 11. ADT. Actes de la Diputació de Tarragona, sessió del 20-I-1837.

63. AMA. Quadern politic núm. 1, p. 18.

64. AMA. Quadern politic núm. 2, p. 52.

65. AMA. Quadern politic núm. 2, p. 52.

Vd. que por igual objeto ponga en libertad al Regidor primero, pues de lo contrario hace a Vd. responsable de todos los atrasos y perjuicios consecuentes»⁶⁶.

En no aconseguir, els escrits de l'Ajuntament, commoure el comandant Ravascall, l'alcalde, el síndic i el secretari passaren a Tarragona per manifestar verbalment a les autoritats provincials el que s'estava esdevenint a Altafulla⁶⁷. Entretant el comandant, potser per fer ben palesa la seva autoritat, manà tancar dos dies seguits les portes de la vila, i no permeté que ningú entrés o sortís, amb el consegüent perjudici dels jornalers que treballaven al camp. Momentàniament l'ambaixada altafullenca no meresqué altra cosa que una advertència a Ravascall per part del governador, però els continuats rampells del comandant, dels quals l'Ajuntament tenia cura d'informar puntualment a Tarragona⁶⁸, i sobre tot l'execució d'obres a les cases de la part alta de la població, per tal de millorar —segons deia— el recinte fortificat, encara que no eren altra cosa que una capriciosa destrucció d'habitatges, evidentment innecesària, aconseguiren que finalment fos suspès del seu càrrec⁶⁹.

4. *El cost de la guerra*

Dissortadament és del tot impossible establir l'estat exacte dels comptes d'Altafulla corresponents a l'etapa de la guerra dels Set Anys car ens manca la necessària documentació. En conseqüència, no es pot fer altra cosa, i és el que fem, que establir una aproximació a les contribucions i despeses dels altafullencs durant la primera carlinada el resultat de la qual, malgrat ser incomplet, no deixa de ser significatiu.

La primera dificultat al nostre propòsit ha estat el desconeixement, fins i tot, de les contribucions ordinàries corresponents al període 1834-1837. Ara bé, com que sabem que la tributació de l'any 1838 fou

66. AMA. Quadern polític núm. 2, p. 56.

67. AMA. Quadern polític núm. 2, p. 56.

68. Entre els múltiples acudits sobresurt el de fer tancar al castell, durant diversos dies, a tots els homes d'Altafulla, a excepció de l'alcalde i vells, sota el pretext que s'havia extraviat una arma i volia trobar-la.

69. Cal dir que la suspensió de Ravascall no fou conseqüència solament de les seves injustícies envers la població d'Altafulla sinó el fet que s'atrevis a emprendre obres a la casa pairal dels Martí d'Ardenya cosa que ocasionà que a les queixes generals adreçades des d'Altafulla se sumés la de Francesc de Martí, fill d'Antoni de Martí i Franquès, que no deixà de moure les seves influències fins aconseguir la destitució del comandant.

de 28.598 rals 28 maravedissos ⁷⁰ deduïm, acceptant el risc que implica fer-ho, que la dels anys anteriors no devia diferir excessivament d'aquesta quantitat per tal com la de l'any 1842 importà 28.752 rals 15 maravedissos ⁷¹, per la qual cosa situem en 28.000 rals la de cada un dels anys compresos entre 1834 i 1837 tot i pensant que tallem curt.

En conjunt, les despeses localitzades d'Altafulla ascendeixen a 620.219 rals 32 maravedissos, amb una mitjana anual de 88.602 rals i alguns maravedissos, la qual resulta més que elevada, i això que sols és una aproximació, per a les possibilitats econòmiques de l'Altafulla del moment.

Per ajustar més el compte caldria afegir el valor de la pèrdua de collites, jornals que els veïns invertiren —i no cobraren— en les guàrdies i altres missions realitzades en col·laboració amb els milicians, la deterioració que patiren les cases i els 140.452 rals en què foren evaluats els danys causats pels carlins en el patrimoni de diversos liberals d'Altafulla ⁷².

Tanmateix el balanç no fóra complet si oblidàvem l'impacte que el trasbals causà en la demografia. Resulta que el 1830 el nombre de veïns era de 290 i el d'habitants 1.440, mentre que el 1842 s'havien reduït a 276 i 1.119 ⁷³; és a dir que a conseqüència de la guerra la població disminuí, en números absoluts, 221 habitants i en relatius el 22,3 per cent dels que tenia abans del conflicte.

5. Cloenda

En anar considerant el que va ser l'Altafulla dels anys 1834 a 1840 no hem pogut deixar de recordar l'optimisme del secretari de l'Ajuntament de l'any 1814 quan, acabada la Guerra del Francès, augurava per a l'Estat espanyol i naturalment per a Altafulla tota mena de ventures i prosperitats pel que restava de segle ja que, per a ell, un cop foragitats els francesos i reposat en el tron Ferran VII, les coses havien d'anar forçosament cada dia millor.

70. Repartits de la següent manera:

Cadastre: 21.913 rs 14 mrs

Aiguardent: 2.030 rs

Comerç i indústria: 4.649 rs 14 mrs

BOPT. Suplement del 29-I-1839.

71. BOPT. Extraordinari del 22-III-1842.

72. Josep Roger, 14.566 rs; Ramon Alomà, 46.336 rs; Maria Soler i Alomà, 40.210 rs; Antoni Salvat, 39.340 rs. BOPT. Núms. 97 i 106 de 1842.

73. J. Iglésies, *Indagaciones sobre la población de Cataluña en la primera mitad del siglo XIX*, Memoria de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona. Tercera época, núm. 721, Barcelona, 1967, p. 452.

És evident, dissortadament evident, que les bones prediccions d'aquell secretari no s'acompliren car de l'any 1814 fins 1840 la seva vida, igual que la dels seus conveïns, fou una autèntica carrera d'obstacles.

L'Altafulla de l'any 1833 és una vila que d'ençà la Guerra del Francès no ha parat d'esforçar-se per aixecar cap, però els esdeveniments generals li ho han impedit en ensorrar-se en un any l'assolit en l'altre; fou la Guerra dels Set Anys una mostra contundent d'aquesta situació aliena contra la qual s'estimbaven els afanys collectius de tot un poble que, cara al mar i amb una llarga sèrie de reivindicacions enfront dels seus senyors feudals, s'havia anat formant un tarannà liberal, ampliament demostrat durant el pronunciament de Lacy i trienni constitucional, que necessàriament féu d'Altafulla un bastió isabeli solament superat, entre els pobles dels encontorns, per Torredembarra.

El fet de l'Altafulla satèl·lit respecte de Tarragona té, durant la Guerra dels Set Anys, una nova confirmació puix que a la capital es refugien els altafullencs temerosos dels carlins, i de Tarragona li arriba la protecció que la lliura dels possibles setges i de l'assimilacionisme de les viles veïnes.

De la importància comarcal d'Altafulla, provada en múltiples ocasions, hi ha, als anys de la primera carlinada, noves constatacions com són la concessió de la fira i la conversió de la vila en lloc fortificat el ressò del qual dins l'environs queda palès pel fet que dels setanta-nou carlins de la contrada altafullenca cinquantatres, el 67 per 100, escollissin Altafulla per lliurar-se a despit de haver-ho pogut fer en altres llocs fortificats com la Secuita, Tarragona o Torredembarra.

A la primera carlinada el medi rural sofrí força i Altafulla no fou l'excepció, però, malgrat la penúria i el neguit en què visqueren els seus habitants, cal concloure que la vila, a causa de la seva situació geogràfica, passà menys tribulacions que la majoria dels pobles de la província, i el seu nucli urbà no experimentà altres destruccions que les provocades per tal de ficar-lo en estat de defensa.

Salvador-J. ROVIRA I GÓMEZ

CENTRE D'ESTUDIS D'ALTAFULLA